Van I amsterdam tot Amsterdamned

Hoe krijg je het voor elkaar
Waar haal je gore lef vandaan
Ik ben klaar met de vertrutting van de stad

Zingt Sophie Straat in 'De stad is van ons'. Over de vertrutting van Amsterdam is al veel geschreven – en vanuit verschillende invalshoeken. Sophie heeft het in haar lied vooral over de bedreiging van het nachtleven. In de 'krochten van de nacht', daar vond ze 'innerlijke kracht': 'het was er donker maar duister was het niet'.
Maar de vertrutting wordt ook regelmatig gehekeld, omdat het een gevolg én oorzaak is van de greep die het toerisme op de stad heeft gekregen.
Die greep is door veel factoren de laatste decennia enorm toegenomen. Tot 1990 is er, afgemeten aan het aantal hotelgasten een gestage maar matige groei te zien: van bijna 900.000 in 1960 naar 2 miljoen in 1990. Daarna gaat het snel omhoog: naar 4 miljoen in 2000 en ruim 9 miljoen in 2024. Dit getal moet niet verward worden met het aantal overnachtingen dat in het gemeentelijk beleid (20 miljoen als wenselijke bovengrens) en de recente berichtgeving (22,9 miljoen in 2024) wordt gebruikt.
Maar goed, in 1990 leek er dus weinig aan de hand. Hoewel, in dat jaar werd ik in de gemeenteraad gekozen op basis van een GroenLinks programma dat stelde:
Het brede aanbod van kunst en amusement in de stad is gaan behoren tot een gewild vestigingsklimaat voor bedrijven en een gewild verblijfsklimaat voor het massatoerisme. Daar is op zichzelf weinig tegen.
Massatoerisme werd dus al gesignaleerd, zij het dat daar weinig op tegen was!
De verkiezingsprogramma's van latere jaren doorbladerend kom ik tot 2018 weinig verrassends tegen. In 1994 wordt nog wel in het GroenLinks verkiezingsprogramma opgemerkt: *De trend naar nog meer internationale festivals en mega-evenementen neemt Amsterdam niet over*, maar in de jaren daarna lijkt toerisme geen strobreed in de weg te worden gelegd. Dat geldt trouwens ook voor de collegeprogramma's, waar GroenLinks in 2006 en 2010 aan deelneemt. Zo treedt in 2006 het college, qua samenstelling het meest linkse en groene college ooit, van PvdA en GroenLinks aan. In hun collegeprogramma wordt doodleuk gesteld:
Door de stad te promoten als internationaal creatief-, innovatief- en handelscentrum, moeten meer internationale bezoekers en bedrijven naar de stad komen.
Het college wil dat Amsterdam Topstad hiermee een belangrijk toeristisch centrum en de entree van Europa voor internationale bedrijven blijft.
What's Left?

Pas in de collegeakkoorden van 2018 en 2022 komt met als trefwoorden *balans* en *toerisme* de negatieve kanten van het toerisme aan de orde. Die termen slaan ook neer in een heuse gemeentelijke verordening *Toerisme in Balans* die de gemeenteraad in juli 2021 vaststelt. Deze verordening geeft als centraal ijkpunt een bandbreedte tussen 10 en 20 miljoen toeristenovernachtingen per jaar aan. De verordening bestaat uit een aantal vage criteria op grond waarvan het aantal overnachtingen wordt geïnterpreteerd en de mede daarmee samenhangende toeristische draagkracht wordt gemeten.
Deze gemeentelijke 'aanpak' is tot nu toe weinig succesvol.

Amsterdam is doordesemd van toerisme

‘Ik wilde dat ik niet in Amsterdam woonde, dan ging ik erheen met vakantie’ schreef dichter en prozaschrijver K. Schippers ooit. Een aardige manier om de faam van Amsterdam als toeristenstad te beschrijven.
In haar proefschrift, dat als boek is verschenen onder de titel ‘Amsterdam door vreemde ogen, toeristenstad in wording’ toont Sophie van Ginneken overtuigend aan dat de hele stedelijke ontwikkeling van Amsterdam vanaf de opkomst van het toerisme in 1840, doordesemd is van het toerisme. Dat was weliswaar niet de vooropgezette bedoeling, het ging ‘subtiel, zijdelings en indirect’. En dat is niet alleen een uniek Amsterdams verschijnsel, maar geldt voor vele (Westerse) steden die lijden aan overtoerisme. Dan moet je denken aan de aanleg van parken, aantrekkelijke woonwijken, stadsverfraaiing, historische gebouwen, de grachtengordel, musea, goed openbaar vervoer, bereikbaarheid, hotels, horeca, renovatie van oude wijken, markten, en specifiek Amsterdamse zaken zoals de Wallen en de coffeeshops. Geen van deze ingrepen en initiatieven zijn ondernomen met het primaire doel om toeristen te trekken. Zelfs het Rijksmuseum, dat in 1885 open ging, had als belangrijkste doel om belangrijke schilderijen van Nederlandse meesters uit verschillende kleinere musea en privécollecties in één monumentaal gebouw onder te brengen. Deze ingrepen en initiatieven zijn juist tot stand gekomen om de stad beter leefbaar te maken, te laten voldoen aan de eisen van de tijd en daarmee de inwoners een beter bestaan te geven.
Maar al deze initiatieven leidden ook tot een ‘materiële basis’ waarop het toerisme langzaam maar zeker kon groeien. Uiteraard waren er externe factoren die daar sterk aan bijdroegen. Zoals de toename van welvaart, waardoor het (vakantie)reizen voor veel meer mensen betaalbaar werd, de ontwikkeling van een middenklasse in Azië en Afrika, en de sterke verbetering van de bereikbaarheid van de stad (Schiphol). Maar ook de verdergaande vercommercialisering van de stad, de wildgroei aan dure winkelketens, luxe hotels en onbetaalbare horeca, de toeristificering (een begrip dat Van Ginneken munt) van het winkelaanbod (wafels, kaas en badeenden), het opschonen en uniformeren van de openbare ruimte en het ontruimen en herbestemmen van rommelige kraakpanden. Oftewel de vertrutting.

Vrijzinnige stad

Daarnaast -en in tegenstelling tot de hiervoor genoemde recente ontwikkeling- speelt het traditionele karakter dat Amsterdam wordt toebedacht een belangrijke rol in het wereldwijde imago van de stad. Open, tolerant, vrijzinnig, creatief, rebels, brutaal – en daar heeft de citymarketing jarenlang op ingespeeld. En het moge duidelijk zijn dat de vele mogelijkheden die internet biedt sinds 2000 het toerisme spectaculair heeft doen groeien: de boekingsmogelijkheden voor budget-vluchten, hotels en museumtickets. Tripadvisor, Tiktok- en Instagram ‘attracties’. Blogs, websites, sociale media en platformen als YouTube enAirbnb. Al deze digitale voorzieningen hebben de aantrekkingskracht van Amsterdam voor iedereen verbeeld en bereikbaar gemaakt, maar daarmee ook verder vercommercialiseerd, platgeslagen en met de onvermijdelijke ‘beoordelingen’ teruggebracht tot een rangschikking van persoonlijke opvattingen.
De studie van Van Ginneken brengt nog veel meer lagen aan die het (massa)toerisme beter doet begrijpen, zoals de ontwikkeling van de belangstelling van toeristen voor specifieke gebouwen en musea naar stadse sferen en buurten. Maar de kern van haar betoog, dat de toeristenstad Amsterdam het (vaak onvoorziene) product is van een breed scala aan initiatieven, ingrepen en internationale ontwikkelingen, leidt ertoe dat de aanpak van overtoerisme méér moet zijn dan het draaien aan enkele knoppen, zoals het aantal hotelbedden of beprijzing. Daarover verderop meer. Maar laten we het eerst over

Amsterdammers hebben en de voortgaande tweedeling in de stad. Want ook dat heeft met overtoerisme te maken.

Amsterdam als emancipatiemachine

In 2005 schreef ik samen met de latere GroenLinks-wethouder Maarten van Poelgeest het boek ‘Amsterdam als emancipatiemachine’. Hoewel het woord toerisme er niet in voorkomt, overtoerisme was toen geen item, heeft de analyse van de ontwikkeling die Amsterdam doormaakt zeker raakvlakken met de toeristificering van Amsterdam.
Centraal thema in het boek is, zoals de titel al verraad, dat een goed functionerende stad, die Amsterdam is -dan wel zou moeten zijn-, functioneert als een emancipatiemachine voor de meesten van zijn inwoners. Simpel gesteld kent dit functioneren de volgende dynamiek. Studenten en migranten, beide groepen met een laag inkomen, stromen de stad in, vinden een sociale huurwoning, ontwikkelen zich door studie of werk, klimmen omhoog op de sociale ladder, hun inkomen neemt toe en na verloop van tijd verhuizen zij naar een andere buurt of een overloopgemeente als Almere of Purmerend. In de periode tussen 1990 en 2000 kwamen er 500.000 mensen bij in Amsterdam en ging een even groot aantal weg. In de bijdrage van Marcel van Engelen in deze bundel wordt voor de periode 2014-2024 dezelfde dynamiek genoemd.
De vraag is echter of de vergelijkbare dynamiek in deze twee perioden ook dezelfde sociale componenten heeft. Tot 2000 was de voorraad van sociale huurwoningen nog op een hoog Amsterdams niveau, de instroom bestond, zoals hierboven beschreven, grotendeels uit studenten en migranten. Na 2000 is er een explosieve groei van het aantal expats en buitenlandse studenten, de voorraad sociale huurwoningen is afgenomen en de huizenprijzen zijn de pan uit gerezen. Het karakter van vele buurten is daardoor ingrijpend veranderd.

De anus van de Ceintuurbaan

Ik kwam in 1988 via woningruil in de Blasiusstraat, Amsterdam-Oost, wonen. Volgens velen in die tijd een deprimerende straat, de anus van de Ceintuurbaan. De woningen waren voor het grootste deel sociale huurwoningen. De bevolking was gemêleerd: mensen van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Nederlandse afkomst. In de afgelopen 30 jaar is de straat ingrijpend veranderd. De meeste sociale huurwoningen werden verkocht. De fietsenmaker maakte plaats voor een makelaar. De bedrijfsruimte van een espressoapparatenhandel werd een enorme loft. De buurtfietsenstalling en autogarage werden verbouwd tot appartementen. Projectontwikkelaars, waaronder het Amerikaanse Blackstone, kochten huizen op. Ze werden gesplitst, onderkelderd, high-end gerenoveerd en verkocht of tegen astronomische prijzen verhuurd aan expats, tweeverdieners of bemiddelde ouders voor hun studerende kinderen. Een aantal buurtbewoners verhuren kamers middels Airbnb. En sommige tot appartement gerestylde verdiepingen werden een pied-a-terre voor rijkaards uit het oosten van het land.
Ik ben een van de laatste huurders in, dankzij de nog steeds prima huurbescherming, van een weliswaar particuliere, sociale huurwoning.
In dertig jaar tijd is niet alleen mijn straat maar ook mijn buurt ingrijpend veranderd. Aan de Wibautstraat en Weesperzijde zijn veel cafés en restaurants gekomen, waar nauwelijks nog Nederlands wordt gesproken. De onderwijsvoorzieningen van de Hogeschool van Amsterdam hebben de Wibautstraat, ooit de lelijkste straat van Amsterdam, omgetoverd tot een *knowledge mile*, met alle studentikoze dynamiek van dien.
Dit proces heeft zich in de hele stad binnen de ring afgespeeld.
Is dit nu allemaal zo erg? Ik vind het nog steeds een zeer prettige straat en buurt om in te wonen. Maar tegelijkertijd besef ik terdege dat de emancipatiemachine niet meer werkt.

Nieuwkomers met een lager inkomen zijn kansloos op de woningmarkt. Een meervoudige tweedeling heeft zich sluipenderwijs van de stad meester gemaakt. Een tweedeling die -en dat is het venijnige – die zich steeds moeilijker laat overbruggen.

Het jaar 2000: kantelpunt

Het is opmerkelijk dat zo rond 2000 het kantelpunt is voor beide ontwikkelingen: de emancipatiemachine die Amsterdam lange tijd was, begint te haperen en vanaf 2000 neemt het toerisme (uitgedrukt in aantal overnachtingen en bezoekers sterk toe). Zou er een verband zijn in de zin dat de oorzaken van beide fenomenen overeenkomen? Daar lijkt het wel op. Voor het functioneren als emancipatiemachine is het van groot belang dat er een voldoende voorraad betaalbare sociale huurwoningen is, waarvan een deel elk jaar beschikbaar komt voor de instroom van mensen met een laag inkomen. Daarvoor is doorstroming uit de bestaande voorraad en nieuwbouw nodig. Het aantal sociale huurwoningen is tussen 1995 en 2019 echter stelselmatig gedaald. De huren en de prijs van de woningen in de koopsector zijn fors gestegen. Beide ontwikkelingen hebben een versterkend effect op de toename van de wachttijd op een woning en de vertraging van de doorstroming.
Het effect van de toename van vakantieverhuur speelt daarbij ook nog een rol. Iemand die in een te grote woning woont zal eerder geneigd zijn een overtollige kamer op Airbnb aan te bieden, in plaats van de vrij kansloze missie op een kleinere, maar betaalbare woning.
De toename van vakantieverhuur moge duidelijk een aanjager van het toerisme zijn. Maar er is meer. Het haperen van de emancipatiemachine heeft een keerzijde. Voor expats en hoge inkomens is een woning makkelijker te huren of te kopen. Evenals vermogende ouders voor hun studerend kind. Huishoudens die meer zijn gaan verdienen, maar niet kunnen doorstromen, blijven in hun sociale huurwoning wonen. Dit zijn enkele factoren die ertoe hebben geleid dat buurten in Amsterdam, vooral binnen de ring, een homogenere samenstelling hebben gekregen van hoog opgeleide, goed verdienende Nederlanders en expats. Met ‘daartussendoor’ een forse populatie van studenten. Buurtwinkels zijn verdreven door ketens en speciaalzaken. Straten worden opgeknapt, straatmeubilair krijgt een kwaliteitsimpuls, in elke straat worden huizen high-end gerenoveerd: dit alles leidt tot een uniformere, duurdere en perfectere stedelijke ruimte, wat volgens Van Ginneken ‘een typisch kenmerk is van toeristische steden’. En ze stelt: ‘Alleen door de neoliberale krachten af te remmen die zulke gelikte steden creëren en daarbij actief en gereguleerd ruimte scheppen voor andersoortige invullingen kan ruimte voor een nieuw toeristisch beeld ontstaan’.

Neo-liberalisme

‘Amsterdam als emancipatiemachine’ komt vanuit een heel andere invalshoek, tot dezelfde conclusie. Een homogeen, welgesteld, gezapig stedelijk milieu beperkt de instroom van nieuwe impulsen. ‘Zet daarom zwaar in op die maatregelen die effectief betaalbare woonruimte behouden voor nieuwe instroom binnen de ringweg.’
Hoewel het verleidelijk -en vaak ook makkelijk- is om het ‘neo-liberalisme’ van alles de schuld te geven, kan niet ontkend worden dat ‘de vrije markt’, in een stad als Amsterdam, daarbij gestimuleerd door de landelijke overheid en te weinig tegengewerkt door de stedelijke overheid, verantwoordelijk is voor de stimulering van duur eigen woningbezit, elite-hotels, een tsunami aan onzinnige wafel-kaas- en badeendenwinkels, een overvloed aan horeca en de commercialisering van de vele festivals. Om nog maar te zwijgen van de ‘Big Tech’ die maaltijd- en boodschappenbezorging, pakketdiensten, overnachtingen, tickets voor attracties en vervoer en ‘unieke’ tiktok-belevingen om een authentieke stroopwafel te massaal

verorberen vaak in een handomdraai mogelijk maakt. Alleen voor die stroopwafel moet de toerist soms een half uur in de rij staan.

Stedelijke ingrepen revisited

Het terugpakken van de regie op de stedelijke ontwikkeling is een vereiste om een halt te roepen aan de wildgroei van het toerisme binnen de stad. Dat begint bij het vastgoed en de bestemmingen daarvan. De cityvorming waar de stadsplanners in de jaren 1950 en 1960 natte dromen van gekregen, en waar het bedrijfsleven dacht slapend rijk van te kunnen worden, is gestopt door actiegroepen die hun Dapperbuurt niet wilden laten slopen, sociale huurwoningen eisten boven het metrotracé en het droogleggen van de grachten om de auto vrij baan te geven verijdelden.
De gemeente Amsterdam heeft in het verleden op cruciale momenten het initiatief genomen om met nieuwe impulsen aan de behoeften van zijn inwoners tegemoet te komen. Denk aan de Amsterdamse School volkswoningbouw onder Wibaut en Berlage in de jaren 1920 en 1930, de na-oorlogse stadsuitbreidingen Nieuw West, Bijlmermeer en IJburg, de transformatie van de havengebieden in oost en west en de renovatie van de 19de-eeuwse ring. Het beteugelen van het toerisme is ongetwijfeld veel complexer -en zal gevestigde belangen schrik doen aanjagen- maar is noodzakelijk om de stad binnen de ring weer terug te geven aan zijn bewoners.

Van elite naar massa

Over vakantie, toerisme en toeristen zijn boekenkasten volgeschreven. Door gedragswetenschappers, sociologen, economen en filosofen. Met een grote variatie aan opvattingen. Reizen zit in het DNAvan elk mens. Andere culturen ontdekken maakt je een beter mens. De crux van met vakantie gaan is weer thuis komen. De toerist wordt gelokt met het unieke maar vindt het massale, enzovoorts enzovoorts.
Zoals veel recreatieve activiteiten, of het nu vakantiereizen, sporten, festivals of het bezoeken van musea zijn: in de 19de eeuw was dat alleen weggelegd voor de elite, maar zeker na 1950 heeft er in de westerse wereld een enorm ‘democratisering’ plaatsgevonden. Door de toenemende welvaart zijn recreatieve activiteiten, vervoer en accommodaties voor veel meer mensen bereikbaar geworden. Toerisme is daardoor een economische sector – en groeimotor- van groot belang geworden, waar - net als in andere economischer sectoren- het winstbejag van de ondernemers centraal staat, directe en indirecte werkgelegenheid wordt geschapen, lobby-activiteiten in de richting van de overheid worden ondernomen, private equity een weg vindt, eigendom van grond en onroerend goed de positie van de sector verankeren en bedrijfsovernames de multinationale dimensie verstevigen.

In 2023 waren er bijna 75 duizend banen in de toerismesector in Amsterdam. Dit zijn bijvoorbeeld banen in de horeca, cultuur en recreatie, personenvervoer en logies. Daarnaast zijn er iets meer dan 12 duizend vestigingen binnen deze sector.
Toerisme is voornamelijk geconcentreerd in stadsdeel Centrum. In 2023 bevonden 42 procent van de banen en 25 procent van de vestigingen zich in het centrum van de stad. Die aandelen zijn lager dan tien jaar eerder. In de andere stadsdelen is het aandeel banen en vestigingen in de toerismesector juist gestegen. De sector dijt dus langzaam uit naar andere delen van de stad.

Anti-overtoerisme beleid

Amsterdam is al enkele jaren bezig met het ontwikkelen van een anti-overtoerisme beleid. In de 'Nota overlast en overtoerisme' wordt een reeks van maatregelen geopperd, die ik hier niet zal herhalen, die er vooral opgericht zijn de overlast te managen en te spreiden over de stad. [1] Slechts bij een paar voorstellen wordt gesuggereerd dat dit een effect zou hebben op het verminderen van het aantal toeristen. Echter, dit wordt niet concreet uitgewerkt, dan wel bij opgemerkt dat Amsterdam hier niet over gaat, zoals de beperking van het aantal (budget)vluchten, dat Schiphol dagelijks aandoet. In de laatste 'Voortgangsrapportage bezoekerseconomie 2024-2025' wordt de voortgang van het uitvoeren van een groot aantal maatregelen benoemd, maar ook hier word je niet vrolijk van. [2] Verreweg de meeste zijn nog in een onderzoek-, overleg-, of voorbereidingsfase.
Het *Amsterdams platform tegen overtoerisme* daarentegen doet in zijn startnotitie 'HET IS GENOEG' maar liefst 17 voorstellen, waarvan de meeste (hopelijk) een vermindering van het aantal toeristen zal opleveren. [3]
Nu is Amsterdam natuurlijk niet de enige stad die onder overtoerisme gebukt gaat. Wie even googelt vindt genoeg voorbeelden van steden die pogingen doen. Een aantal van die voorbeelden zijn ook te vinden op de website www.hetisgenoeg.amsterdam/.

Duurzaam toerisme en greenwashing

Het tegengaan van overtoerisme wordt vaak in de schoenen geschoven van de toerist zelf. Websites als https://sustainabletravel.org/ bieden talrijke mogelijkheden aan voor *Inspiring Responsible Travel*. Een boek als *How to be a better tourist* speelt de bal naar de individuele toerist toe, die zich er bewust van moet zijn dat het vooruitzicht op een vakantie veelal de meeste vreugde geeft en dat een *staycation*, vakantie vieren in je eigen stad, ook heel bevredigend kan zijn. Ga je toch, vind dan de juiste balans tussen avontuur, inspiratie en ontspanning, boek een Airbnb bij iemand thuis, vraag of je met de vuilnisman mag mee rijden, doe boodschappen in lokale winkels, neem aan bus of tram van begin tot eind in plaats van een hop-on-hop-off bus en koop geen kitsch-souvenirs.
The Untourist Guide to Amsterdam is eveneens een, weliswaar vrolijke, poging om van de toerist 'a sociale adventurer', 'a bringer of change' en 'a force for good' te maken. En dus komen er goedbedoelde suggesties langs om plastic te vissen uit de grachten, eco-tuinen te bezoeken of in plaats van de gebruikelijke rondvaart bij rederij Lampedusa een tocht door de Amsterdamse wateren te boeken, met verhalen én plekken van immigranten uit het heden én verleden. [4]
Hoe sympathiek ook, het aantal toeristen zal er niet door afnemen.
De dominante spelers in de toeristensector kennen een grote mate van *greenwashing*. Als je een vliegticket koopt kun je je vliegschaamte afkopen met een bijdrage die de CO2 uitstoot compenseert met het kopen van een boom. Reisbureaus bieden vele duurzame reizen aan met wandel- en fietsopties, ontmoetingen met locals, slapen en eten bij dorpsbewoners enz.
En vergis je niet. Het is big business. De van oorsprong Duitse multinational TUI (Touristik Union International) is de grootste de grootste toerismegroep ter wereld. Het bezit 3500 reisagentschappen in 20 landen, 101 touroperators, 134 vliegtuigen in 6 luchtvaartmaatschappijen, 418 hotels en16 cruiseschepen. Beursgenoteerd en een omzet van

[1] Zie: https://openresearch.amsterdam/nl/page/90777/nota-overlast-en-overtoerisme
[2] Zie: https://openresearch.amsterdam/image/2025/9/11/voortgangsrapportage_bezoekerseconomie_2024_2025-397480569.pdf
[3] Zie: https://hetisgenoeg.amsterdam/wp-content/uploads/2023/11/Startnotitie-HET-IS-GENOEG-platform-tegen-overtoerisme-oktober-2023-def.pdf
[4] Zie: https://www.rederijlampedusa.nl/

rond de 20 miljard euro. TUIT ziet *Tourism as a driver of growth and prosperity*, maar meldt tegelijkertijd dat toerisme 'ook impact heeft op het milieu en de lokale bevolking'.
Het Nederlandse *Odyssee*, waarvan ik mede-eigenaar ben, afficheert zich als de meest duurzame reisgidsenserie van Nederland.[5] De serie bestaat deels uit fiets- en wandelgidsen in Europese steden en regio's, en niche-bestemmingen als Lofoten, Faeröer-eilanden, Ljubljana en meest onbekendenere Griekse eilanden. In de gidsen is veel aandacht voor ecologie, reizen met openbaar vervoer, natuurgebieden, lokale economie en bestemmingen buiten de gebaande paden. Maar al deze op het toerisme gerichte bedrijven, en dat geldt ook voor Odyssee, dragen bij aan de groei van het toerisme.

Liberia is nog steeds een niche

Ooit was elke bestemming een niche. Er zijn nog wel niches, waar dus geen vakantievluchten heen gaan en geen reisgidsen van bestaan.
Even een uitstapje naar een niche, het West-Afrikaanse Liberia, waar ik 5 jaar als politieke ontwikkelingswerker actief was, en waar nauwelijks toerisme bestaat. Het heeft prachtige stranden en een ongerept oerwoud. Maar buiten de hoofdstad nauwelijks hotels, slechte wegen en zeer armoedige stadjes en dorpen. Toch heeft het een ministerie van informatie, cultuur en toerisme, en vierde het verleden jaar *World Tourism Day*. De minister 'indicated that tourism is one of the most powerful drivers of economic development, job creation, and poverty alleviation, pointing out that Liberia, with its vast tourism potential, can leverage its natural resources and historical landmarks to attract international visitors and boost its economy.' Liberia, een van de armste landen ter wereld, zou wel een forse dosis toerisme kunnen gebruiken. En zou kunnen leren van de -ook slechte- ervaringen die in westen zijn opgedaan.
De ontwikkeling van het moderne, post koloniale, toerisme voltrekt zich in veel derde wereld landen volgens hetzelfde patroon. Eerst komt de voorhoede van backpackers, (oudere) jongeren die bereid zijn af te zien en te ervaren hoe het is te reizen in een land of regio dat nog 'niet ontdekt' is. Zij noemen zich liever 'reiziger' dan 'toerist', en –niets menselijks is hen vreemd- willen eenmaal terug in de vertrouwde omgeving op verjaardagpartijtjes en in het café mooie verhalen kunnen vertellen. Daarna volgen de kleine, gespecialiseerde reisbureaus en –als het lucratief is- de grote jongens, de chartervluchten en de hotelketens. En vervolgens dreigen het milieu, de pittoreske dorpen en eeuwenoude leefwijzen de klos te worden, zo wil het cliché. Met als reactie daarop het kleinschalige eco-toerisme, en de ongekende groei van fiets- en wandelvakanties.
Het is tamelijk eurocentrisch om de effecten van het (eventueel) snel groeiend toerisme op het milieu in Afrika als negatief af te schilderen. Eurocentrisch omdat Frankrijk in zijn eentje twee keer zoveel aan toeristische omzet genereert dan heel Afrika, mede dank zij al die Nederlanders die zwijmelen bij het landschap, de wijn en de baguette. Maar bovenal onzinnig omdat het milieu op een aantal plekken inderdaad wordt bedreigd: door de Shells en Billitons van deze wereld, die zonder scrupules over de hoofden van de lokale bevolking heen langjarige concessies met corrupte overheden bedingen om de olie, het ijzererts en het hout de natuur uit te slepen, een spoor van vervuiling en kaalslag achter zich latend.
In Liberia geldt, hoop ik, de wet van versnellende achterstand. De honderden kilometers lege gouden zandstranden, dat ene onbereikbare nationale park, de onmetelijke tropische wouden, de vele brede rivieren, de talrijke arme dorpen: het zijn evenzoveel kansen voor een toeristische ontwikkeling die duurzaamheid verbindt met een economische groei die armoede bestrijdt.

[5] Zie: https://www.odyssee-reisgidsen.nl/

Minder, minder, minder

Terug naar Amsterdam. Het moge duidelijk zijn dat noch de goedwillende, milieubewuste toerist, noch de op groei beluste toeristenindustrie, overtoerisme een halt zal toeroepen. De groeiende wereldbevolking die het zich financieel kan veroorloven om met vakantie naar andere landen te gaan, zal alleen maar toenemen.
De vele maatregelen die het overtoerisme vanuit deze 'vraagzijde' willen bestrijden zijn niet effectief of niet wenselijk. Niet effectief, omdat ze hopen dat toeristen een andere bestemming kiezen, zich laten spreiden, of niet langer gaan slenteren door winkelstraten en horecagebieden. IJdele hoop lijkt me. Gedragsbeïnvloeding, zoals duurzame websites en alternatieve reisgidsen, en publicaties, is, hoe sympathiek ook, hooguit marginaal.
Andere maatregelen die de vraagzijde willen beïnvloeden door het (veel) duurder maken van reizen, accommodaties, horeca, musea en attracties zijn vanuit democratisch oogpunt onwenselijk, omdat dit de tendens versterkt dat alleen mensen met een hoger inkomen zich een stedentrip kunnen veroorloven. We willen toch niet terug naar de 19de eeuw?
Er moet dus iets aan het aanbod gedaan moeten worden. Door dat aanbod te verminderen, te verplaatsen naar andere steden, te reguleren of minder aantrekkelijk te maken. Door minder vluchten, bedden, horeca, festivals en musea. Door in het oudste deel van Amsterdam, de Wallen, raamprostitutie vrij te maken. Door de winstmakers van het overtoerisme zwaar te belasten. Maar bovenal door het vastgoed en de openbare ruimte te ont-toeristificeren.

Leo Platvoet
December 2025